Molens in de gemeente Leudal

Aurora

de Hoop

Grathemermolen

St. Antonius

Uffelse molen

de Welvaart

Friedesse molen

St. Petrus

Leumolen

St. Petrus in Roggel

Bouwer van de korenmolen is Jan of Jean Rutten. Hij was onder de wapenen toen zijn ouders met het hele gezin in 1881 naar Amerika vertrokken. Hij zou nakomen, maar bleef en vestigde zich in 1892 als pachter op de Leumolen in Nunhem.

Oktober **1900** kreeg hij toestemming een windmolen op het Nijken in Roggel te bouwen. Zijn vader raadde het hem vanuit Amerika af, er waren in de streek al genoeg molens en de concurrerende stoommachines hadden hun intrede al gedaan.

Maar Rutten zette door, waarop zijn vader schreef: "Waarde zoon, wat spijt het mij toch te moeten horen dat gij de domheid hebt begaan om een nieuwe molen te gaan bouwen daar op het Nijken".

Een andere molenaar uit Roggel plaatste om de nieuwe concurrent het hoofd te bieden, een stoomgemaal in de buurt. Daarop zag Rutten zich genoodzaakt ook een motorgemaal aan te schaffen. Zijn vader stuurde hem 1000 gulden om hem te ondersteunen.

Kort na 1953 werd de korenmolen buiten gebruik gezet en de gemeente kocht hem in 1969. In 1975 volgde restauratie en werd de molen omgedoopt in “Sint Petrus”, naar de patroon van Roggel. Sinds 1983 kan de stenen belt- of bergmolen (de molen staat op een ‘molenberg’) bij windstilte ook weer op een motor malen.

St. Antonius in Heythuysen

Weduwe Catharina Geenen-Berden en haar zwager Bernard Geenen bouwden in **1861** deze korenmolen. Het eigendom vererfde in de familie Geenen en vanaf 1930 in de familie Houtappel. In 1969 nam de gemeente Heythuysen de molen over.

Drie generaties Coenen maalden op de molen, daarom staat de molen ook bekend als ‘de molen van Coenen’. De gebroeders Jean en Antoon hadden er midden vorige eeuw een florerend voedermeel-bedrijf. In de jaren 70 is het bedrijf gestopt.

Restauratie van de molen volgde en bij een tweede restauratie in 2004 werd de molen maalvaardig opgeleverd.

De stenen beltmolen heet de St. Antoniusmolen, maar pas in de dertiger jarer is de naam in zwang geraakt. De molen ligt aan de St. Antoniusstraat waar de St. Antoniuskapel staat. De kapel werd rond 1902 gebouwd en gaf de naam aan de straat en later aan de molen. De vrouw van de molenaar had een beeld van St. Antonius in een raamnis van de molen geplaatst, maar het beeldje werd door weer en wind aangetast. Toen is zijn naam op de molen geschilderd en was de naamgeving een feit.

De Hoop in Horn

Het uiterlijk van De Hoop is heel bijzonder. Het is de enige 16-kantige en met leisteen bedekte molen van Europa. De korenmolen is in **1817** uit Duitsland gehaald en hier weer opgebouwd op de Muyenberg, later de Mussenberg of Muizenberg genoemd.

In 1934 werden 'Dekkerwieken' aangebracht. De vinding was van molenbouwer A.J. Dekker. De molenroede werd omgeven met een metalen omkleding die aan de voorkant rond om de roede loopt en aan beide zijden naar achteren spits uitloopt, aansluitend op het hekwerk. Dat geheel is meer aerodynamisch, het lijkt op de vormgeving van een vliegtuigvleugel. Door de lagere luchtweerstand wordt de capaciteit van de molen vergroot.
In de jaren twintig, toen dit model ontwikkeld werd, was de vinding revolutionair.

Nadat molenaar van de Voort in 1949 stierf, zette zijn weduwe Agnes Vermeulen ('Nes') met haar 16 jarige dochter Betsie het maalbedrijf voort tot 1958. Zij was toen in Nederland de enige vrouwelijke beroeps-molenaar op een windmolen. De gemeente Horn kocht de buiten gebruik staande molen tien jaar later.

De belt- of bergmolen heeft verschillende opknapbeurten ondergaan. Oktober 2009 is de molen feestelijk in gebruik genomen na een grootscheepse restauratie.

De Welvaart in Horn

De slanke sterk rechtopgaande korenmolen is in **1864** gebouwd. In 1872 ging de molenaar failliet, de deurwaarder verkocht 'in het openbaar' zijn "*Stoelen, tafels, kasten, kommoden, kachel, koper-, porcelein-, glas- en blikwerk, balansen met schalen en gewichten, leuningsbank, tonnen; een zwart merriepaard, paarden-tuig, lange kar, ploeg, snijkist en hetgeen verder te voorschijn zal worden gebracht*."

Na in diverse handen te zijn geweest, kocht molenknecht Leo Linssen in 1929 de molen en voerde veranderingen door. Hij kocht een elektrisch aangedreven maalstoel om windstille perioden op te kunnen vangen. Verder plaatste hij in 1933 een tweede-hands kap. Maar een aantal jaar later kocht Linssen ook een hamermolen (een elektrische maalinstallatie) en daarmee raakte de windmolen buiten gebruik.

De gemeente kocht de stenen beltmolen in 1970 en ging over tot restauratie van het inmiddels vervallen maalwerktuig. In 1975 werd de oplevering groots gevierd.

Aurora in Baexem

De molen is gebouwd op een plek tussen Haelen en Horn, maar in **1846** is de molen verplaatst naar Baexem. Zoals meestal, kon de molenaar niet alleen leven van het maalwerk en deed er ander werk bij.

Molenaar Louis Coenen die minstens 25 jaar, van 1891 tot 1916, de molen bestierde, is daar een goed voorbeeld van. In de jaren 1891-1911 organiseerde hij prijsbeugelen (prijzen: 2 of 4 hammen), in 1912 blijkt hij met zijn vrouw ook een café te runnen en van 1911-1914 heeft hij blijkens advertenties waarin personeel gevraagd wordt, een bakkerij bij de molen.

PRIJSBEUGELEN
voor 2 HAMMEN,
op ZONDAG den 4 JUNI 1893,
bij LOUIS COENEN,
Molenaar, Baaksem.

De Aurora is een standaardmolen. De molen draait om een middenpaal, de standaard. Als de wieken op de wind gezet moeten worden (het 'kruien'), draait de hele kast mee rond de standaard en niet alleen de kap als bij de andere windmolens in het Leudal (de zgn. 'bovenkruiers'). De standaardmolen is het oudste windmolentype in Nederland.

Molenslachtoffer

Het maalbedrijf werd in 1930 gekocht door bakker Grubben te Baexem. Hij verhuurde de molen, maar toen dat na de oorlog niet meer lukte, werd hij zelf molenaar, tot het noodlot toesloeg. Bij een reparatie aan een wiek werd hij gegrepen door de molen, hij sprong van de in beweging gekomen wieken, maar overleefde de luchtreis niet. Door de nieuwe pachter werd daarna alleen nog elektrisch gemalen.

Stilstand is achteruitgang, ook bij deze molen. In 1953 volgde een restauratie. Maar ook daarna werd maar sporadisch gedraaid en weer trad verval in. In 1968 kocht de gemeente de Aurora en verplaatste hem binnen de gemeente naar de huidige plek. Uitwendig werd de molen vernieuwd en in 1972 feestelijk heropend.

Friedesse molen in Neer

In **1343** stond al een molen op deze plek. Het huidige bakstenen molenhuis en de molenaarswoning dateren volgens het ankerjaartal uit **1717**. De molen heeft zijn naam ontleend aan molenaar Godefridus (roepnaam Fried) Tobben die aan het begin van de 18e eeuw molenaar was.

De watermolen was vroeger een koren- en oliemolen en had twee waterraderen. Eind 19e eeuw werd het rad van de oliemolen verwijderd. Een onderdeel van de voormalige oliemolen, het ‘doodbed’, is nog zichtbaar in de molen.

In 1958 werd het stuwrecht van de molen verkocht en daarmee de levensvoorwaarde van de molen. De molenaar maalde al een tijdje uitsluitend elektrisch met een hamermolen. Een hamermolen slaat met hamers het graan tot meel. In 1961 werd de beek gekanaliseerd.

Al in de jaren zeventig probeerden dorpelingen de molen in oude luister te herstellen, maar de pogingen mislukten. Vanaf 1997 heeft een initiatiefgroep, later omgezet in een stichting, zich opnieuw sterk gemaakt om de watermolen weer maalvaardig te maken. Er werd overeenstemming bereikt met het Waterschap en er kwam een nieuwe sluis. Ook werd er een nieuw waterrad aangebracht. Sinds 2002 wordt, na een feestelijk inwijding, weer gemalen.

Leumolen in Nunhem

Het oudste geschrift waarin de molen te Leu genoemd wordt, dateert uit **1558**. Het molenhuis bestond toen nog uit een lemen vakwerkgebouw. In **1773** is de molen herbouwd in steen door toenmalig eigenaar het St. Elisabeths-klooster. Het muur-ankerjaartal herinnert nog aan deze gebeurtenis.

De molen was een korenmolen, maar in 1773 is er een oliemolen bijgebouwd. Beide werden aangedreven door hetzelfde waterrad. Staatbosbeheer kocht de watermolen in 1956 en heeft de molen gerestaureerd. Zowel de koren- als de oliemolen zijn weer in werking.

De Leumolen is één van de zes water-oliemolens in Nederland en de enige oliemolen in Limburg. Uniek is dat de Leumolen een korenmolen en een oliemolen onder één dak herbergt.

De Leumolen wordt ook wel St. Ursulamolen genoemd. Het verhaal gaat dat de Franse bezetters in 1796 een Ursula-beeldje afkomstig uit het naburige St. Elisabeths klooster in de beek gooiden, en dat het beeldje aanspoelde bij de molen. Ursula werd liefdevol opgenomen en gaf haar naam aan de molen. De patrones staat in een nis boven de deur. Het oorspronkelijke beeld is inmiddels vervangen. Het nieuwe beeld, gemaakt door kunstenaar Gène Eggen, is in 1961 geplaatst.

Grathemermolen in Grathem

In **1420** geeft de abdij van Thorn de volgende verklaring af: “In Grathem staet een moelen, die staet tot sulcken recht, so wie daer coeren brengt ende op die moelen gehoert, den sal men maelen om eenen cop.” Er is een aanwijzing dat de molen al bestond in 1252.

Chronogram

Een oud gebruik is terug te vinden op de molen: het chronogram. Een gebeurtenis wordt in tekst herdacht, en uit de tekst is het jaartal op te maken uit de letters die als hoofdletter zijn geschreven.

In 1872 is de watermolen gekocht door het echtpaar Louis Schreurs en Ida Jacobs. Zij laten de molen grondig verbouwen, een gevelsteen herinnert aan deze gebeurtenis. De tekst:

Is hernIeUWD Door De eChtgenooten
L.sChreUrs en I.JaCobs

Uit de hoofdletters kan het getal 1874 samengesteld worden: DDDCCCLVVVVIIII

Ooit had de watermolen twee waterraderen om een oliemolen en een korenmolen te bedienen. De twee raderen zijn in 1874 vervangen door één inpandig waterrad. In 1915 werd dat waterrad vervangen door een turbine, een horizontaal draaiend schoepenwiel. Men verwachtte een hoger rendement van dit type aandrijving. De turbine is nog steeds aanwezig, maar in 1994 is een uitwendig waterrad met het oudste (uit ca 1866) gegegoten aandrijfwerk bijgeplaatst, beide waren afkomstig van een afgebrande watermolen in Brunsum.

Uffelse molen in Haler

De Uffelse watermolen dateert vermoedelijk uit de 13e of 14e eeuw, begin **1400** wordt de molen banaal verklaard, d.w.z. aangewezen als banmolen of dwangmolen, een molen waarop ieder uit een bepaald gebied verplicht is zijn graan te laten malen. Dat verzekerde inkomsten. Boeren die betrapt werden elders te malen, kregen een boete.

De molen kent een roerig verleden. Geregeld waren er conflicten over de ban, de prijs, de kwaliteit en de stuwhoogte. In 1726, 1742 en 1879 raakte de molen in vuur en vlam, de eerste keer zeker door brandstichting.

In de 20e eeuw zijn veel beken rechtgetrokken, ‘genormaliseerd’ of ‘gekanaliseerd’ om de afwatering te verbeteren en daartoe werd het stuwrecht van watermolens afgekocht. Ook van de Uffelse molen is in 1961 het stuwrecht verkocht. Molens verloren vorige eeuw de concurrentieslag met eerst de stoommachines en later de elektrische maalinrichtingen, dat maakte verkoop van de stuwrechten mogelijk. Nadat het stuwwerk van de korenmolen weggebroken was, werkte de molenaar tot 1983 verder met een elektrische hamermolen waarmee met hamers het graan tot meel geslagen wordt.

In 2008 is een uitgebreide restauratie van het historische gebouwencomplex gestart. Sinds 2010 staat een gelagkamer open voor passanten, de tiendschuur wordt verhuurd voor bijeenkomsten en evenementen.